

Cultuureducatieonderzoek in Nederland: kenmerken en trends

Teunis IJdens en Marie-José Kommers

INLEIDING

In 2002 verscheen de studie *Een kwarteeuw onderzoek naar kunst- en cultuureducatie in Nederland* (Damen e.a. 2002). Deze had betrekking op 477 Nederlandse onderzoekspublicaties over kunst- en cultuureducatie die verschenen in de periode 1975-2001 en die in de bibliotheek van Cultuurnetwerk Nederland waren opgenomen. Er werd een apart databestand voor deze studie opgezet waarin naast titelgegevens uit de bibliotheekcatalogus per titel een aantal extra gegevens werden opgenomen om meer inzicht te krijgen in wat er in die periode werd onderzocht en vanuit welke wetenschappelijke invalshoeken dat gebeurde. Toevoeging van deze gegevens was nodig om onderzoek dat sinds 1975 werd uitgevoerd te kunnen relateren aan de prioriteiten die in het rapport *Kunstzinnige vorming in Nederland* van de Werkgroep Organisatie Onderwijskundig Onderzoek (1973) werden gesteld. Dit rapport beschreef de toenmalige stand van zaken met betrekking tot Nederlands onderzoek op het gebied van kunsteducatie en bevatte tevens een onderzoeksprogramma. Het databestand voor *Een kwarteeuw ...* is sinds 2002 onderhouden en geactualiseerd door medewerkers van Cultuurnetwerk Nederland en beslaat inmiddels een periode van 35 jaar (1975-2010).

Als gevolg van de keuzes die in 2001 werden gemaakt met het oog op het doel en de consistentie van het bestand, kent het een aantal beperkingen die vermeld moeten worden.

- Het bestand bevat uitsluitend onderzoeken die opgenomen zijn in de bibliotheekcollectie van Cultuurnetwerk Nederland. De collectie bevat publicaties die zijn verzameld door Cultuurnetwerk (sinds 2001), door zijn voorloper het LOKV (Nederlands Instituut voor Kunsteducatie, 1983-2000) en door de voorlopers daarvan, waaronder de NSKV (Nederlandse Stichting voor Kunstzinnige Vorming, 1964-1982). De collectie bevat meer dan 25.000 titels, inclusief buitenlandse publicaties, over kunst-, erfgoed-, media- en literatuureducatie en over onderwerpen die daar nauw mee verwant zijn. Het gaat niet alleen om onderzoekspublicaties maar ook om lesmateriaal voor het onderwijs, beleidsplannen van instellingen en overheden en naslagwerken. Uit deze collectie zijn de onderzoekspublicaties geselecteerd.
- Onderzoek naar literatuureducatie is niet opgenomen in het bestand omdat dit in 1973 (bij het opstellen van het onderzoeksprogramma *Kunstzinnige vorming in Nederland*) buiten beschouwing bleef.
- Onderzoek naar creatieve therapie is buiten beschouwing gelaten.
- Onderzoek naar actieve kunstparticipatie is alleen in het bestand opgenomen voor zover sprake is van deelname aan cursussen, lessen en workshops.
- Onderzoek naar passieve cultuureducatie (zoals museumeducatie) wordt niet opgenomen, tenzij het gaat om effecten van cultuureducatie op receptieve cultuurdeelname.
- Scripties van studenten aan hbo-opleidingen zijn niet in het bestand opgenomen omdat de hogescholen pas sinds de introductie van de hbo-lectoraten een onderzoekstaak hebben.
- Onderzoek over opleidingen en werkgelegenheid van kunstenaars worden buiten beschouwing gelaten, evenals rapporten van visitatiecommissies.

Deze keuzes zijn uiteraard van invloed op het beeld dat het databestand van de kwantitatieve ontwikkeling en van de kenmerken van het onderzoek naar cultuureducatie geeft. Zo is de laatste vijf

jaar een behoorlijk aantal scripties van masterstudenten kunsteducatie aan hogescholen verschenen. En omdat de beschrijving van het onderzoek moest aansluiten bij de prioriteiten van *Kunstzinnige vorming in Nederland*, bevat het bestand gegevens over onderwerpen die toen belangrijk waren (bijvoorbeeld de doelstellingenproblematiek) maar later minder op de voorgrond stonden en plaats maakten voor andere thema's die dan in de categorie 'overige thema's, namelijk ...' werden opgenomen.

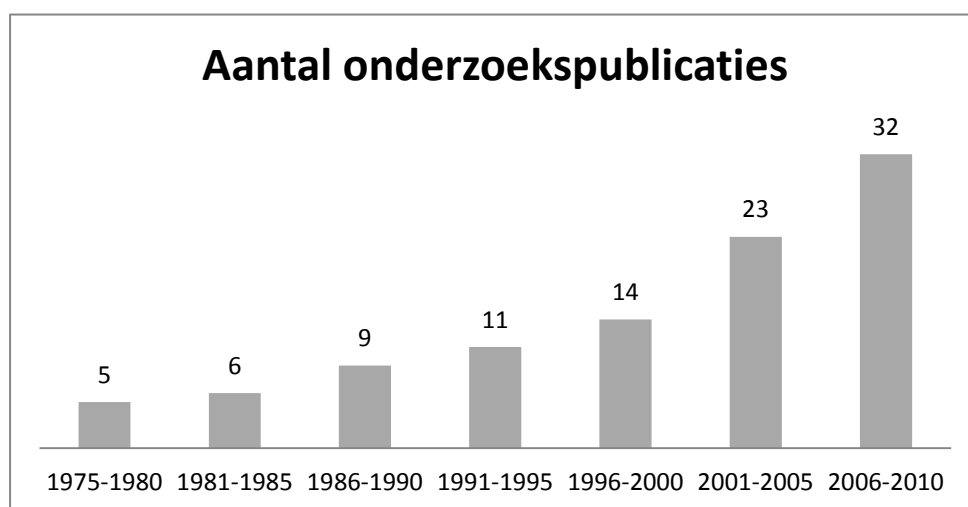
In het volgende wordt een beeld gegeven van de kwantitatieve ontwikkeling en de samenstelling van het bestand van onderzoekspublicaties in de periode 2001-2010, waarbij we deze telkens vergelijken met de hele periode sinds 1975. Die hele periode wordt onderverdeeld in telkens vijf jaar (alleen de eerste periode, 1975-1980, beslaat zes jaar). De analyse is beperkt tot de volgende acht trends en kenmerken:

- het aantal publicaties per periode van vijf jaar;
- onderzoek in opdracht en niet in opdracht;
- kunstdisciplines waar het onderzoek over gaat;
- werkvelden: binnenschools, buitenschools of beide;
- indien (ook) binnenschools: welke onderwijstypen en onderwijsniveaus;
- indien aandacht voor buitenschoolse instellingen: welke;
- onderwerpen waar het onderzoek over gaat;
- wetenschappelijke disciplines en onderzoeksmethoden.

Na de presentatie van de resultaten van de analyse op deze punten worden een paar overall conclusies getrokken.

STEEDS MEER ONDERZOEKSPUBLICATIES

In totaal zijn er sinds 1975 1055 onderzoekspublicaties verschenen. Het aantal publicaties per periode van vijf jaar nam telkens verder toe en steeg vooral sinds 1996 sterk. Bijna 70 procent van alle publicaties verscheen na 1995, 55 procent de laatste tien jaar en 32 procent de laatste vijf jaar.

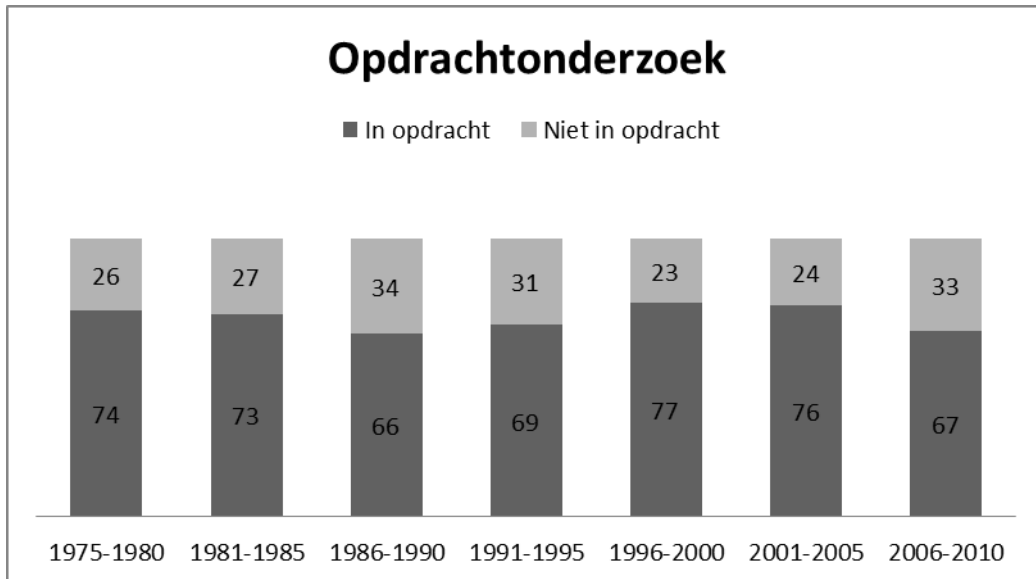

GRAFIEK 1_PROCENTUELE VERDELING ONDERZOEKSPUBLICATIES 1975-2010.

N=1.055: alle onderzoekspublicaties 1975-2010.

VEEL ONDERZOEK IN OPDRACHT

Het meeste onderzoek van de laatste tien jaar is verricht in opdracht: ongeveer 70 procent. Dat aandeel is in de loop der tijd niet veel veranderd. Het varieerde van twee derde (in de tweede helft van de jaren '80 en in de laatste vijf jaar) tot ongeveer driekwart van het onderzoek in de meeste andere periodes.¹ De sterke groei van het aantal onderzoekspublicaties sinds 2000 berust dus niet in het bijzonder op een toenemend aantal onderzoeken in opdracht.

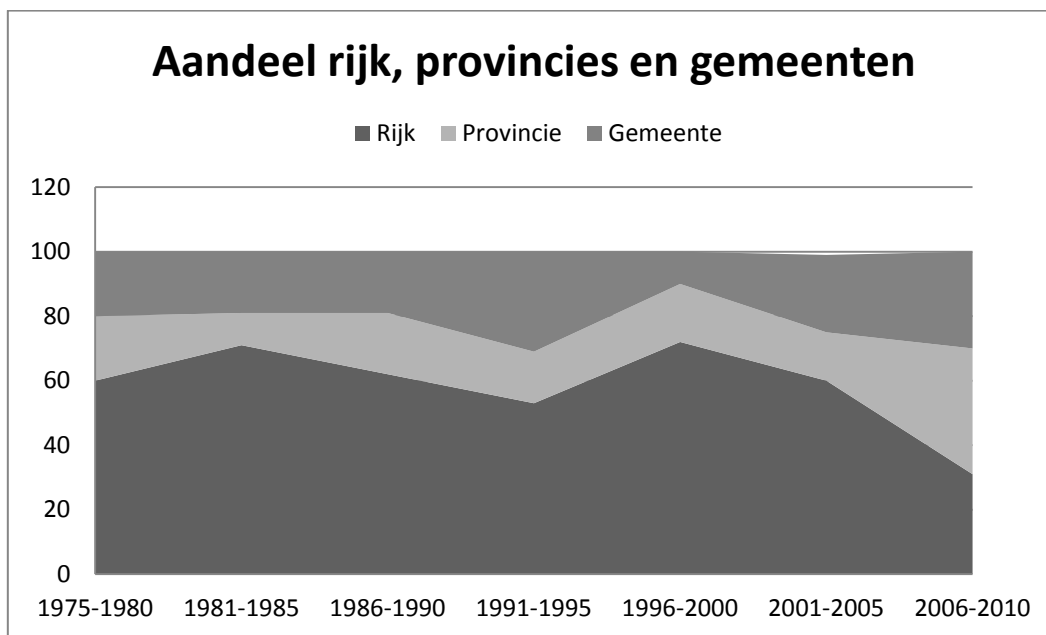

GRAFIEK 2_PROCENTUEEL AANDEEL VAN ONDERZOEK IN OPDRACHT EN NIET IN OPDRACHT PER PERIODE.
N=1.055: alle onderzoekspublicaties 1975-2010.

Bij de publicaties naar aanleiding van onderzoek dat in opdracht werd uitgevoerd, ging het de laatste tien jaar in ongeveer een kwart van de gevallen om onderzoek in opdracht van de rijksoverheid en ook een kwart in opdracht van gemeenten en provincies. Bij eveneens een kwart van de publicaties zijn landelijke ondersteunende instellingen zoals Cultuurnetwerk Nederland en SLO als opdrachtgever in het bestand vermeld. De rest (bijna 30 procent) zijn diverse andere opdrachtgevers.

Als we alleen kijken naar de overheden, is het *aandeel* van gemeenten en provincies in het onderzoek de laatste vijftien jaar duidelijk toegenomen: van ongeveer een tiende in de periode 1996-2000 naar bijna een derde in de laatste vijf jaar. Dat komt waarschijnlijk door onderzoek ten behoeve van de ontwikkeling, monitoring en evaluatie van provinciaal en gemeentelijk cultuurparticipatie- en cultuureducatiebeleid in het kader van het Actieplan Cultuurbereik (2001-2008), het flankerend beleid ter versterking van cultuureducatie in het primair onderwijs (sinds 2004) en de Regeling cultuurparticipatie provincies en gemeenten 2009-2013.

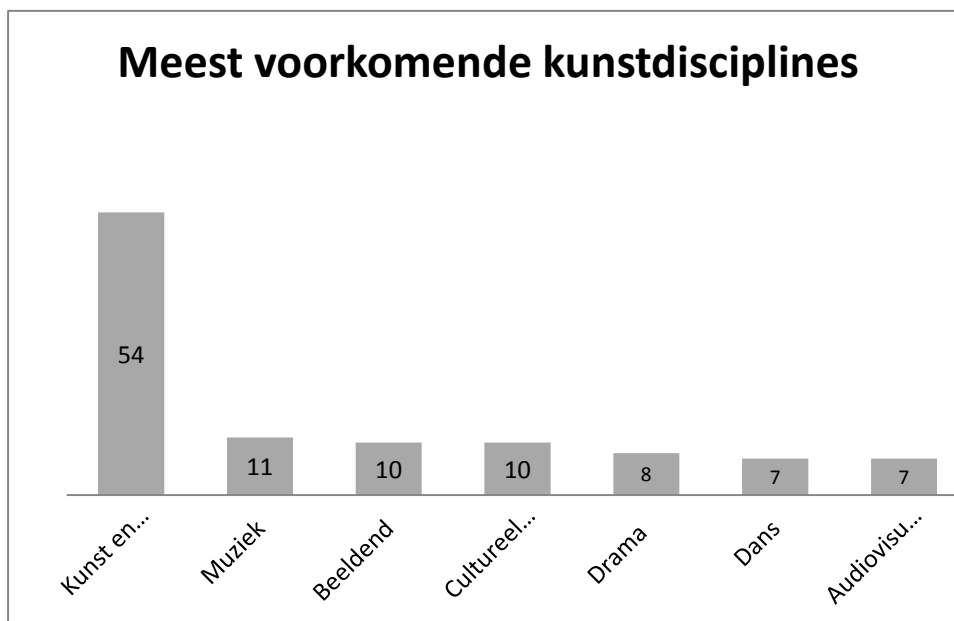
¹ Het bestand bevat een aantal publicaties waarbij landelijke instellingen zoals Cultuurnetwerk Nederland als opdrachtgever zijn aangemerkt. Soms gaat het daarbij om interne opdrachten. Als die niet meegerekend worden, is het totale percentage van onderzoek in opdracht iets lager.

GRAFIEK 3_PROCENTUEEL AANDEEL VAN OVERHEDEN ALS OPDRACHTGEVER VAN ONDERZOEK, PER PERIODE.
N=333: onderzoek in opdracht van Rijk, provincie of gemeente 1975-2010.

KUNST EN CULTUUR ALGEMEEN EN KUNSTDISCIPLINES

Ruim de helft van het cultuureducatieonderzoek in de laatste tien jaar gaat over kunst en cultuur in het algemeen, niet over één (of meer) specifieke kunstdisciplines.

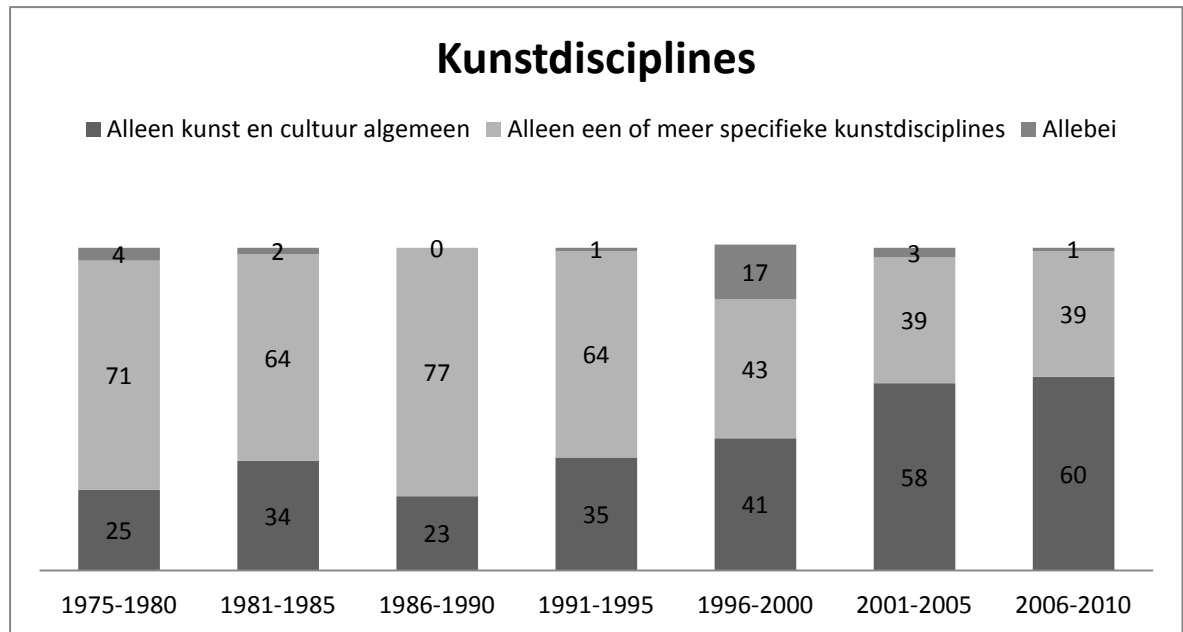
GRAFIEK 4_MEEST VOORKOMENDE DISCIPLINES, 2001-2010.

N=585: alle onderzoekspublicaties 2000-2010.

Eerste kolom: kunst en cultuur algemeen; vierde kolom: cultureel erfgoed.

Een publicatie kan over meerdere disciplines gaan: de som kan dus hoger zijn dan 100%.

Na 1990 nam het aandeel van kunst en cultuur algemeen toe en daalde dat van afzonderlijke kunstdisciplines. De toename van het totale aantal publicaties in de afgelopen vijftien jaar berust dus in belangrijke mate op de toegenomen aandacht voor kunst en cultuur algemeen, ten koste van de afzonderlijke kunstdisciplines. Mogelijk weerspiegelt dit wijzigingen in het overheidsbeleid voor het voortgezet en primair onderwijs, zoals de introductie van CKV in de bovenbouw van havo en vwo in 1998.

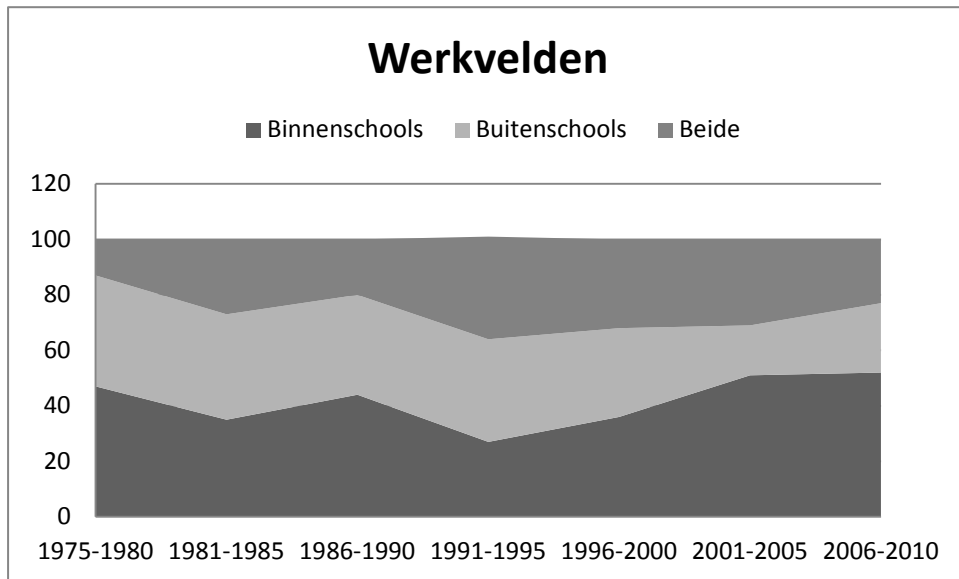

GRAFIEK 5_PROCENTUEEL AANDEEL KUNST EN CULTUUR ALGEMEEN EN SPECIFIEKE KUNSTDICIPLINES PER PERIODE. N=696: onderzoek 1975-2010 over kunst en cultuur algemeen en/of een of meer specifieke kunstdisciplines.

BINNENSCHOOLS EN BUITENSCHOOLS

De laatste tien jaar heeft bijna 40 procent van het cultuureducatieonderzoek alleen betrekking op binnenschoolse educatie, een kwart alleen op buitenschoolse cultuureducatie en eveneens een kwart op beide; bij de overige publicaties is dit onderscheid niet van toepassing of ontbreken gegevens.

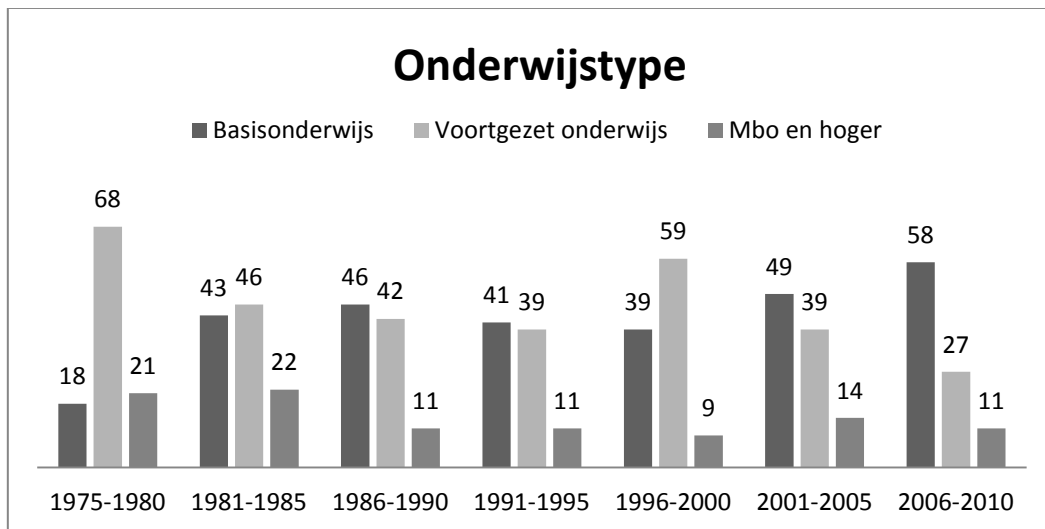
Grafiek 6 laat zien dat het aandeel van onderzoek dat alleen de binnenschoolse cultuureducatie betreft vanaf 1996 stijgt en dat het aandeel van onderzoek dat alleen over buitenschoolse kunsteducatie gaat daalt. Dit is precies de periode waarin het beleidsproject Cultuur en School tot ontwikkeling en volle ontplooiing kwam. Overigens – maar dat is niet in grafiek 6 te zien – stijgt over de hele periode sinds 1975 en in het bijzonder de laatste tien jaar ook het aandeel van onderzoek waarop dit onderscheid niet van toepassing is, van ongeveer 5 procent rond 1980 naar ruim 20 procent in de laatste vijf jaar, een toename die mede zal berusten op het stijgend aantal onderzoeken naar cultuurbereik.

GRAFIEK 6_PROCENTUEEL AANDEEL VAN WERKVELDEN PER PERIODE.
 N=916: onderzoek 1975-2010 over binnen- of buitenschoolse cultuureducatie of beide.

PRIMAIR ONDERWIJS EN VOORTGEZET ONDERWIJS

De laatste tien jaar gaat ruim de helft van het onderzoek dat (ook) betrekking heeft op binnenschoolse cultuureducatie over het primair onderwijs, een derde over het voortgezet onderwijs en ruim een tiende over het mbo of het hoger onderwijs.

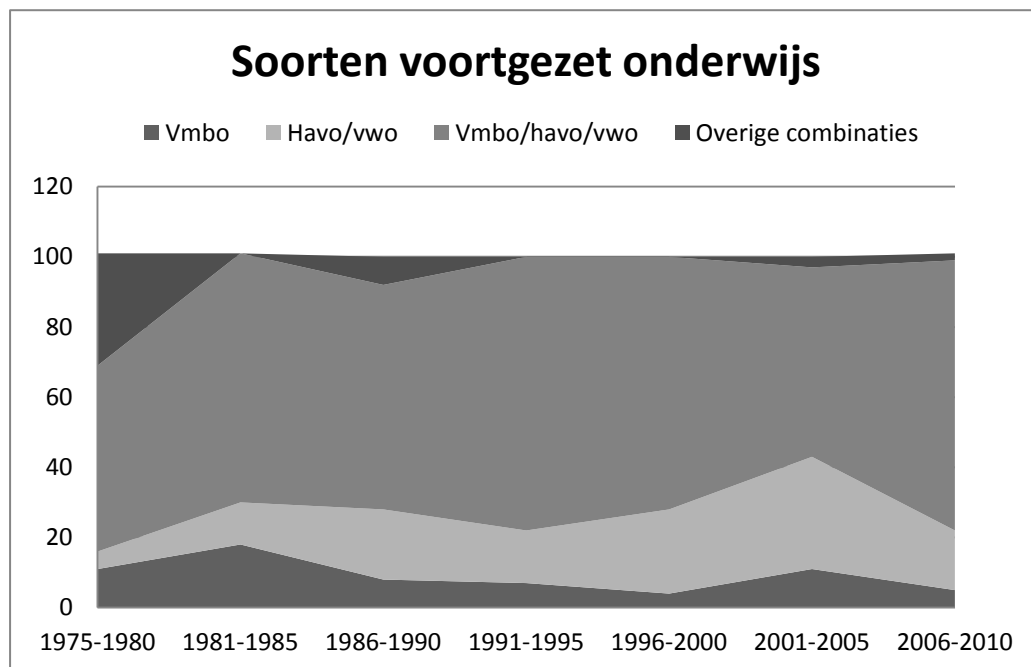
GRAFIEK 7_PROCENTUEEL AANDEEL VAN ONDERWIJSTYPEN IN ONDERZOEK DAT (MEDE) BETREKKING HEEFT OP DE BINNENSCHOOLSE CULTUUREDUCATIE, PER PERIODE.
 N=655: onderzoek 1975-2010 over binnenschoolse cultuureducatie dat tevens in te delen is naar soort onderwijs.
 Een publicatie kan over meerdere disciplines gaan: de som kan dus hoger zijn dan 100%.

De aandacht voor het primair onderwijs laat over de hele periode 1975-2010 twee keer een flinke stijging zien: eerst tussen 1975 en 1990 en daarna, na een lichte daling, weer tussen 1996 en 2010.

Vanaf 1996 lijkt de onderzoeks aandacht voor het voortgezet en primair onderwijs een rechtstreekse weerspiegeling van de prioriteiten van het cultuureducatiebeleid van de (rijks)overheid. In de periode 1996-2000 stijgt het aandeel (en aantal) van onderzoeken naar het voortgezet onderwijs sterk (vernieuwing basisvorming en invoering CKV) om daarna te dalen, terwijl het aandeel (en aantal) van onderzoek naar het primair onderwijs de laatste tien jaar sterk toeneemt (Regeling versterking cultuureducatie primair onderwijs).

Van het onderzoek naar kunst- en cultuureducatie in het *voortgezet onderwijs* gaat de laatste tien jaar ongeveer 60 procent over alle soorten voortgezet onderwijs: zowel havo, vwo als vmbo. Grafiek 8 geeft het aandeel van verschillende soorten voortgezet onderwijs sinds 187 weer. In de periode 1996-2005 neemt de onderzoeks aandacht voor havo/vwo toe en daalt aandacht voor het voortgezet onderwijs als geheel. Opnieuw kan hier gewezen worden op het Cultuur en School beleid: daarin kregen het nieuwe vak CKV en de cultuurvouchers (later: cultuurkaart) in havo en vwo in de jaren 1997-2004 veel aandacht.

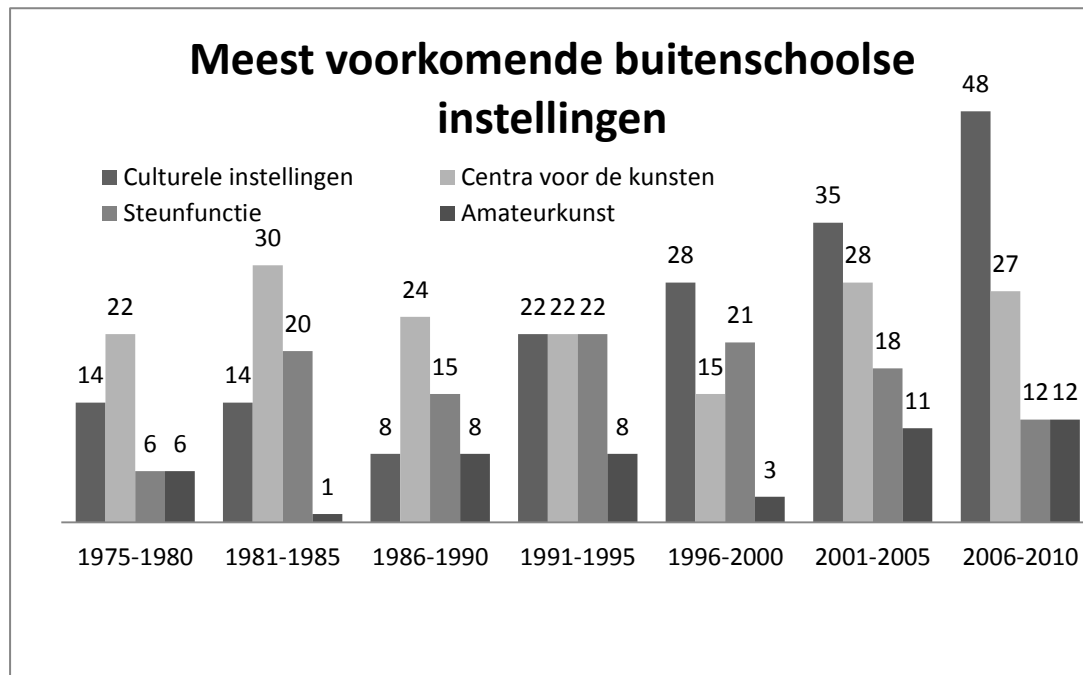
GRAFIEK 8_PROCENTUEEL AANDEEL VAN SOORTEN VOORTGEZET ONDERWIJS PER PERIODE.

N=273: onderzoek 1975-2010 dat (ook) over het voortgezet onderwijs gaat en dat tevens in te delen is naar soort voortgezet onderwijs.

BUITENSCHOOLSE AANBIEDERS VAN CULTUUREDUCATIE

De rol van buitenschoolse instellingen en van kunstenaars is niet beperkt tot buitenschoolse cultuureducatie. Ze spelen ook een rol als aanbieder van cultuureducatie voor het primair en voortgezet onderwijs. De rol van culturele instellingen (musea, theaters, gezelschappen et cetera) komt aan de orde in ruim 40 procent van de onderzoekspublicaties die de laatste tien jaar verschenen en in ruim een kwart wordt aandacht besteed aan centra voor de kunsten (inclusief muziekscholen). Steunfunctie-instellingen krijgen minder aandacht (in 14 procent van de publicaties), evenals amateurkunstorganisaties (12 procent); voor cultuureducatie via het sociaal-cultureel werk (5 procent) en door particuliere aanbieders (4 procent) is nog minder belangstelling.

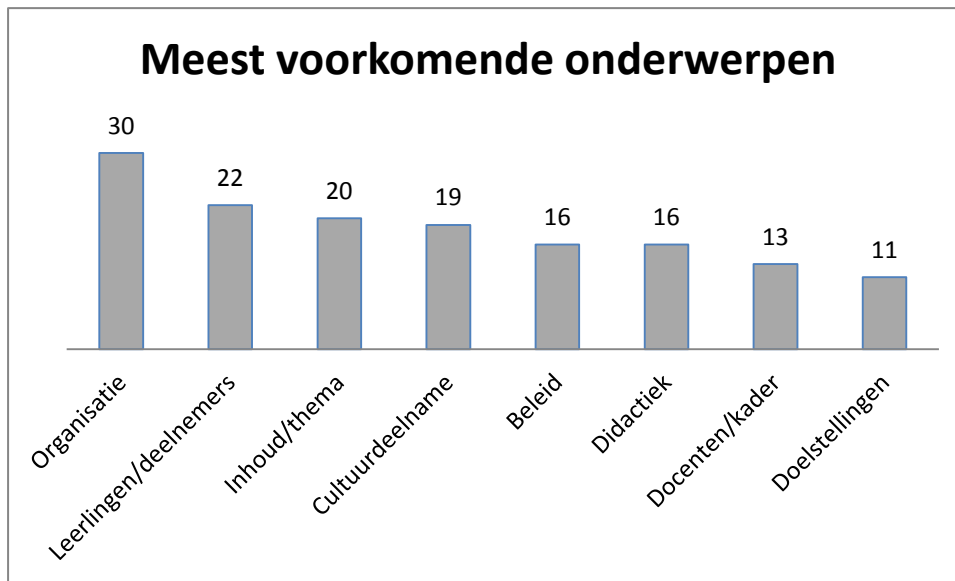
Over de hele periode sinds 1975 bezien, is de aandacht voor culturele instellingen de laatste decennia sterk gestegen: van grofweg rond een tiende van alle onderzoekspublicaties tot 1990 naar ruim een derde tot bijna de helft in de laatste tien jaar. Omdat de aandacht voor centra voor de kunsten en voor andere aanbieders niet navenant afnam, is de groei van het aantal onderzoekspublicaties in de laatste vijftien jaar dus vooral toe te schrijven aan de aandacht voor de culturele instellingen: hun educatiebeleid en hun educatieve projecten. Samenwerking tussen culturele instellingen en scholen is bijvoorbeeld een thema dat veel aandacht kreeg in het beleid en (dus) ook in het onderzoek.

GRAFIEK 9_PROCENTUEEL AANDEEL VAN MEEST VOORKOMENDE BUITENSCHOOLSE INSTELLINGEN PER PERIODE. N=1.055: alle onderzoekspublicaties 1975-2010. Een publicatie kan over meerdere soorten buitenschoolse instellingen gaan: de som kan dus hoger zijn dan 100%.

ONDERWERPEN IN CULTUUREDUCATIEONDERZOEK

Sinds 2001 gaat ongeveer 30 procent van het onderzoek naar praktijk en beleid op het gebied van kunst- en cultuureducatie over de organisatorische aspecten daarvan. Daarna volgen onderzoek naar leerlingen/deelnemers, de inhoud of thema's van cultuureducatie en onderzoek naar cultuurdeelname met ieder rond de 20 procent. In grafiek 10 staan ook andere onderwerpen die in ten minste een tiende van de publicaties aan de orde komen: beleid, didactische werkvormen, docenten/kader en doelstellingen van cultuureducatie.

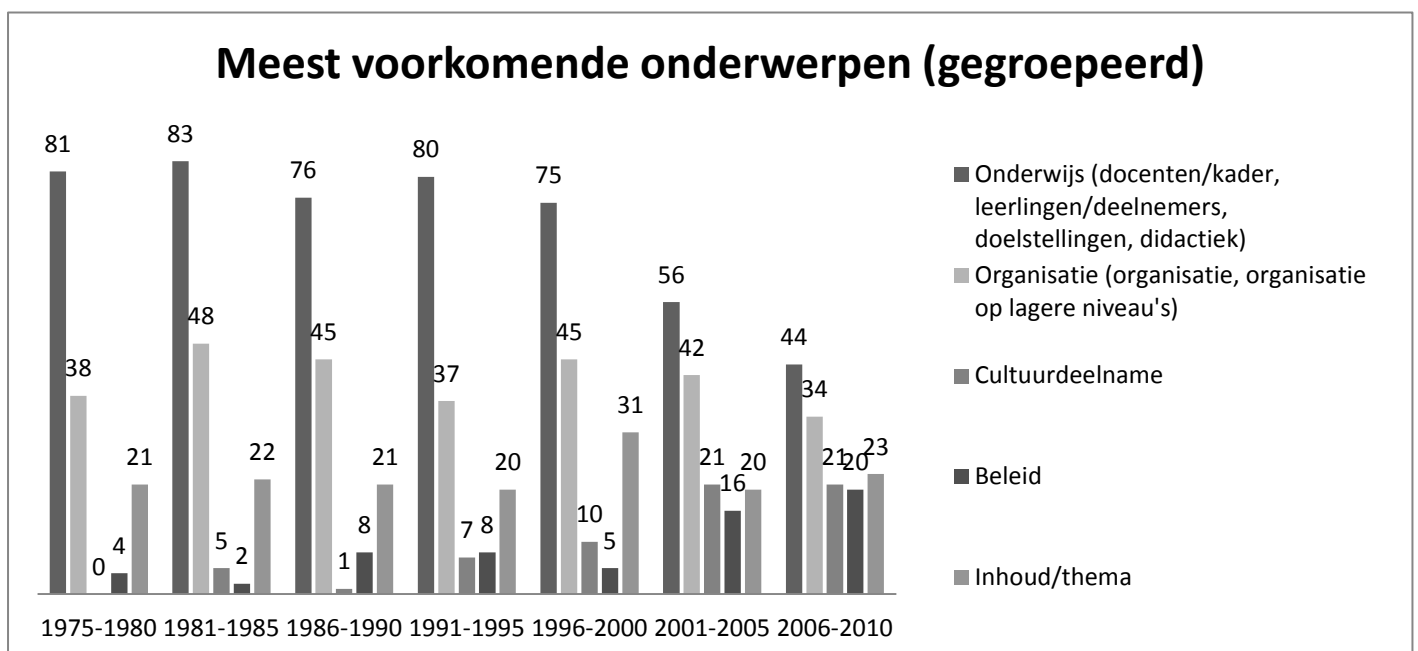

GRAFIEK 10_BELANGRIJKSTE ONDERWERPEN VAN ONDERZOEK, 2001-2010.

N= 585: alle onderzoekspublicaties 2001-2010.

Een publicatie kan over meerdere onderwerpen gaan: de som kan dus hoger zijn dan 100%.

In grafiek 11 zijn de onderwijsspecifieke onderwerpen bij elkaar genomen (docenten/kader, leerlingen/deelnemers, doelstellingen en didactische werkvormen) en tevens publicaties over organisatorische onderwerpen bij elkaar opgeteld. De onderzoeks aandacht voor onderwijsspecifieke onderwerpen is sinds 1996 relatief afgenomen, terwijl de aandacht voor cultuurdeelname, beleid en inhoud en thema's van cultuureducatie toenam. Het aandeel van organisatorische onderwerpen laat een golfbeweging zien: na een daling (1986-1995) volgt een stijging (1996-2000) en daarna weer een daling.

GRAFIEK 11_PROCENTUEEL AANDEEL VAN BELANGRIJKE ONDERWERPEN PER PERIODE.

N=954: onderzoek 1975-2010 dat over de genoemde onderwerpen gaat.

Een publicatie kan over meerdere onderwerpen gaan: de som kan dus hoger zijn dan 100%.

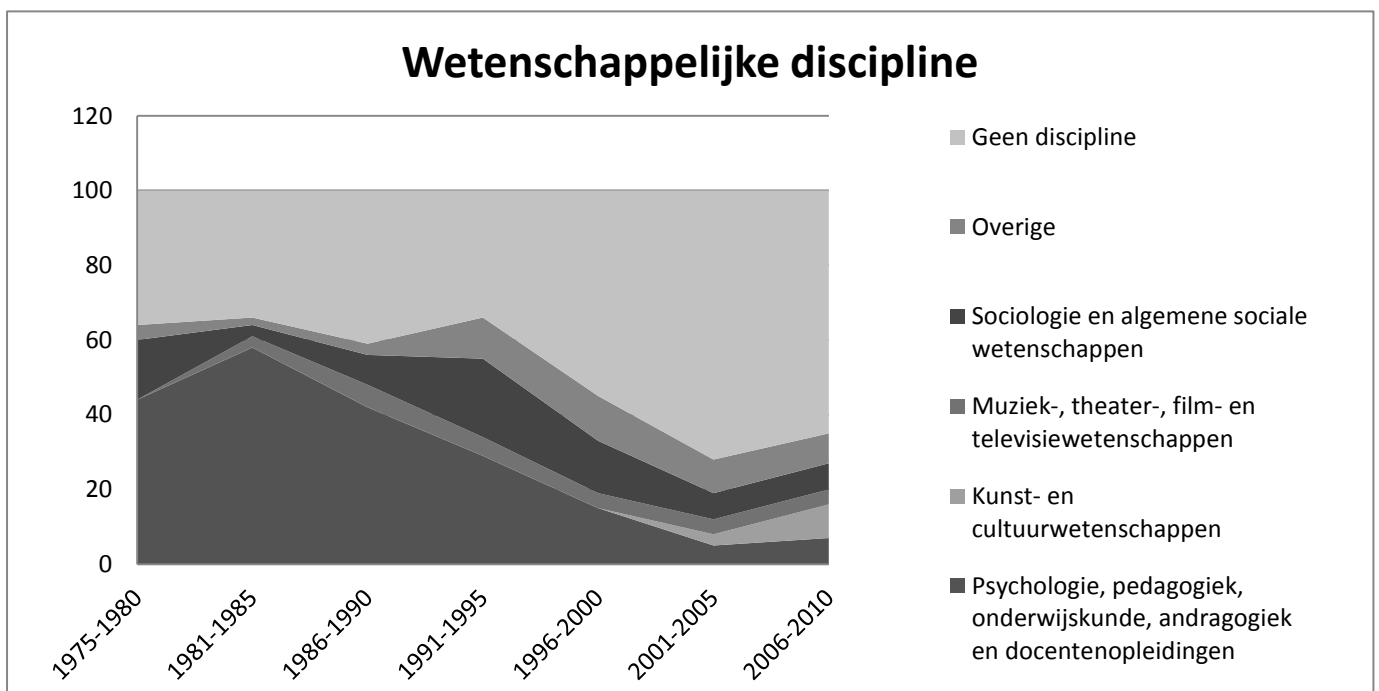
WETENSCHAPPELIJKE DISCIPLINES EN ONDERZOEKSMETHODEN

Ongeveer twee derde (67 procent) van het cultuureducatieonderzoek in de laatste tien jaar is niet bij een bepaalde wetenschappelijke discipline in te delen. In die publicaties wordt de wetenschappelijke achtergrond (discipline) van de onderzoeker(s) niet vermeld. Het betreft veelal beschrijvend, inventariserend of evaluatieonderzoek. Het onderzoek dat wél een bepaalde wetenschappelijke discipline volgt, is in vier clusters te verdelen:

- pedagogiek/onderwijspsychologie/onderwijskunde/andragogie (6 procent);
- kunstwetenschappen/cultuurwetenschappen (7 procent);
- muziek/theater/film/tv-wetenschappen (4 procent); en
- sociologie/algemene sociale wetenschappen (7 procent).

Het aandeel van overige disciplines belooft 9 procent.

Het aandeel van onderzoek dat ingebed is in een bepaalde wetenschappelijke discipline in de loop der jaren, maar vooral in de periode 1996-2005, sterk afgenomen. Het aandeel van onderzoek in de meest op onderwijs en opvoeding gerichte disciplines (pedagogiek, onderwijspsychologie et cetera) neemt al sinds 1985 steeds verder af maar die daling wordt in de jaren '80 nog gecompenseerd door een groeiend aandeel van andere sociale wetenschappen en diverse overige disciplines. De laatste vijf jaar neemt het aandeel van kunst- of cultuurwetenschappelijk onderzoek toe.²

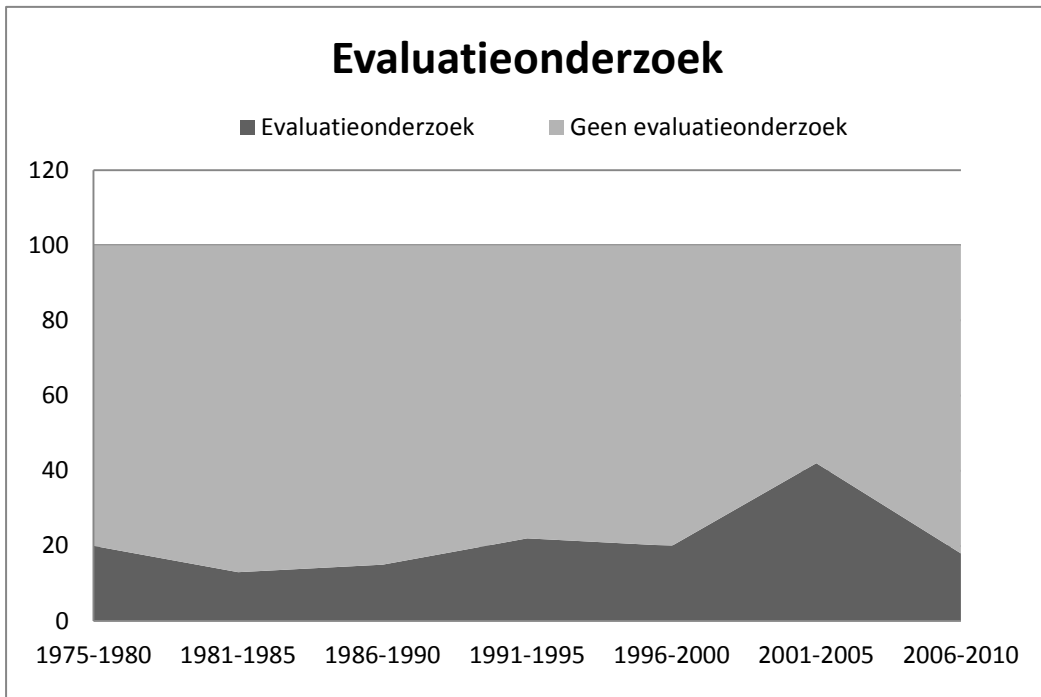

GRAFIEK 12_PROCENTUEEL AANDEEL VAN WETENSCHAPPELIJKE DISCIPLINES EN ONDERZOEK DAT NIET TOT EEN BEPAALDE DISCIPLINE BEHOORT, PER PERIODE.

N=1.055: alle onderzoekspublicaties 1975-2010.

2 Kunst- en cultuurwetenschappen (tegenwoordig: Algemene Cultuurwetenschappen) is net als muziek-, theater-, film- en televisiewetenschappen meer een onderzoeksgebied dan een formele discipline. In kunst- en cultuurwetenschappelijke studies wordt aandacht besteed aan verschillende disciplines, zoals sociologie, geschiedenis of economie, maar men wordt niet opgeleid tot socioloog, historicus of econoom.

Evaluatieonderzoek maakt 28 procent uit van het in de laatste tien jaar gepubliceerde onderzoek. Dat komt vooral doordat er in de jaren 2001-2005 veel evaluatieonderzoek werd gedaan. In die periode bedraagt het aandeel van dergelijk onderzoek maar liefst 42 procent, terwijl het in de jaren daarvoor en daarna varieert van 13 tot 22 procent. De piek in de periode 2001-2005 berust vooral op een toename van evaluatieonderzoek naar projecten en lesprogramma's en naar het effect van cultuureducatie en van beleidsmaatregelen op cultuurdeelname.

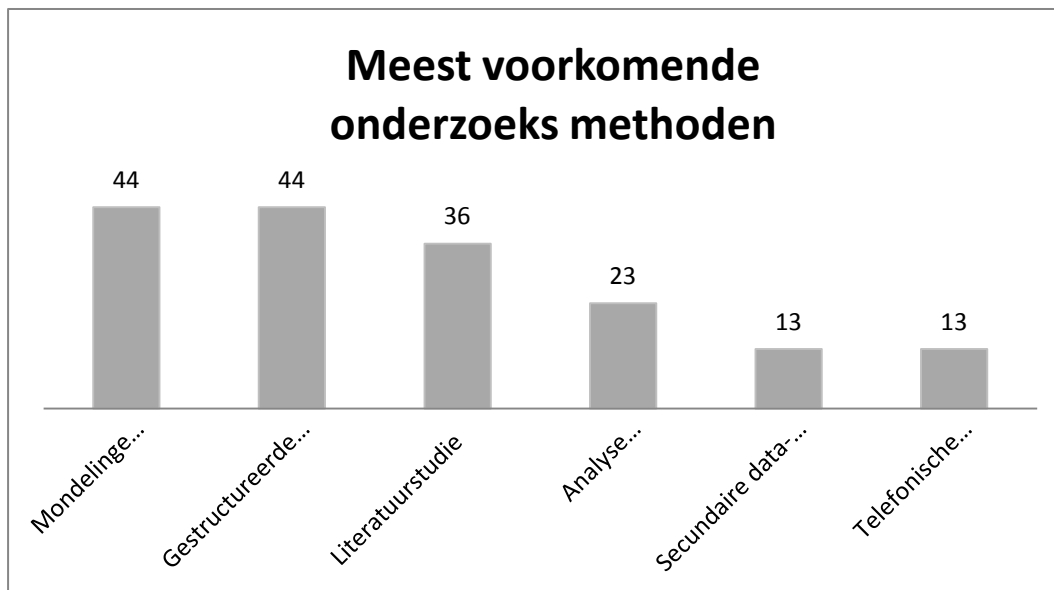

GRAFIEK 13_PROCENTUEEL AANDEEL VAN EVALUATIEONDERZOEK PER PERIODE.

N=1.055: alle onderzoekspublicaties 1975-2010.

Het onderscheid tussen *kwantitatief en kwalitatief onderzoek* loopt dwars door de wetenschappelijke disciplines – zij het lang niet in dezelfde verhoudingen – en het heeft ook betrekking op evaluatieonderzoek. Bijna alle publicaties konden naar dit kenmerk worden ingedeeld. De laatste tien jaar is nagenoeg de helft van het onderzoek kwalitatief, ruim een derde kwalitatief en worden in 16 procent van de publicaties kwantitatief en kwalitatief onderzoek gecombineerd. Door de jaren heen neemt het aandeel van kwantitatief onderzoek iets toe.

Het bestand van gepubliceerd cultuureducatieonderzoek bevat tot en met 2000 geen gegevens over *onderzoeksmethoden* via welke gegevens werden verzameld, daarna in bijna alle gevallen wel. De meest voorkomende methoden in de onderzoekspublicaties van de laatste tien jaar staan in grafiek 14. Enquêtes met gestructureerde vragenlijsten, die met de post worden verzonden of telefonisch of via internet worden afgenomen, en mondelinge interviews (face-to-face) komen het meest voor, gevolgd door literatuurstudies en het analyseren van documenten.

GRAFIEK 14_PROCENTUELE VERDELING VAN ONDERZOEKSPUBLICATIES 2001-2010 NAAR ONDERZOEKSMETHODE.
N= 585: alle onderzoekspublicaties 2001-2010.

Eerste kolom: mondelinge interviews; tweede kolom: gestructureerde schriftelijke vragenlijsten; vierde kolom: analyse van documenten; vijfde kolom: secundaire data-analyse; zesde kolom: telefonische interviews.

In een onderzoek kunnen meerdere methoden worden gebruikt: de som kan dus hoger zijn dan 100%.

CONCLUSIES

Het aantal onderzoekspublicaties over cultuureducatie op school en buiten school en over onderwerpen die daar nauw verwant mee zijn is de afgelopen 35 jaar steeds sterker toegenomen. Het liep op van gemiddeld ongeveer tien per jaar in de periode 1975-1985 naar ruim twintig in de daaropvolgende periode van 1986-1995 om daarna bijna exponentieel toe te nemen tot gemiddeld bijna 70 publicaties in de laatste vijf jaar.

De sterke toename van het aantal publicaties sinds ongeveer 1995 is niet aan één factor toe te schrijven. Het gaat om meerdere factoren, waarvan sommige vermoedelijk wel met elkaar samenhangen. Het aantal publicaties over kunst en cultuur in het algemeen nam (veel) sterker toe dan het aantal publicaties over een of meer specifieke kunst disciplines. De aandacht voor binnenschoolse cultuureducatie steeg meer dan die voor de buitenschoolse, eerst vooral door onderzoek naar cultuureducatie in het voortgezet onderwijs en later vooral door onderzoek naar cultuureducatie in het primair onderwijs. Tegelijk nam ook het aantal publicaties over de rol en activiteiten van culturele instellingen sterk toe en werd er meer onderzoek gedaan naar beleid en naar cultuurbereik en cultuurdeelname.

De onderzoeks-aandacht voor de binnenschoolse cultuureducatie en daarbinnen voor het primair en voortgezet onderwijs lijkt beleidsprioriteiten sinds de introductie van het beleidsprogramma Cultuur en School (1997) te weerspiegelen. En waarschijnlijk heeft het Actieplan Cultuurbereik (vanaf 2001) zowel landelijk als decentraal (provincies en gemeenten) aanleiding gegeven tot meer onderzoek naar cultuureducatie als middel om cultuurparticipatie te bevorderen. Onderzoeksthema's lijken sinds 1996 direct of indirect dus tamelijk sterk afhankelijk te zijn van de koers en de prioriteiten van het overheidsbeleid.

Het aantal publicaties waaruit niet op te maken is vanuit welke wetenschappelijke discipline het onderzoek gedaan is nam in de loop der jaren, vooral sinds 1996, sterk toe terwijl het aandeel van onderzoek dat wel is in te delen naar wetenschappelijke discipline daalde. Vooral het aandeel van onderzoek vanuit de wetenschappelijke invalshoeken van onderwijskunde, pedagogie en onderwijspsychologie nam steeds verder af. Het aandeel van onderzoek naar onderwijsspecifieke, pedagogisch-didactische vraagstukken van cultuureducatie daalde navenant. Kortom: de sterke groei van het aantal onderzoekspublicaties in de laatste tien, vijftien jaar komt niet voor rekening van gespecialiseerd wetenschappelijk onderzoek naar pedagogisch-didactische en onderwijskundige aspecten van cultuureducatie maar berust veeleer op onderzoek naar culturele, maatschappelijke en beleidsaspecten van cultuureducatie.

Deze analyse van kenmerken en trends in het onderzoek naar cultuureducatie kan geen beeld geven van de wetenschappelijke inzichten die het onderzoek de afgelopen 35 jaar heeft opgeleverd en welke betekenis die hebben gehad voor de cultuureducatieve praktijk van scholen en culturele instellingen en voor de richting en de kwaliteit van het cultuureducatiebeleid van de overheid. Daarvoor zijn kritische reviews over bepaalde thema's nodig en meta-analyses van onderzoek dat te vergelijken is qua probleemstelling en opzet. Kanalen voor de presentatie en publicatie van zulke reviews zijn onder meer de jaarlijkse conferentie Onderzoek in Cultuureducatie, het tijdschrift *Cultuur+Educatie*, het *Jaarboek actieve cultuurparticipatie*. In de loop van 2012 zullen er ook reviews worden opgenomen in het digitale venster op onderzoek naar cultuureducatie op de website van Cultuurnetwerk Nederland.